

Revolucija: od etatizma do produkcije novih družbenih odnosov

Abstract

Revolution: From Etatism towards the Production of New Social Relations

The predominant colonization of concepts that were used by the radical left to understand its own projects is a result of the contradictory take-over of repressive mechanisms that were supposed to have been abolished. The semantic emptying of the term "revolution" enables arbitrary usage of the word, which then loses its radical meaning. This state of affairs is a consequence of the etatistic Thermidor after the October Revolution. The collapse of etatistic socialism at the end of the 20th century opens the possibility and need for a rethinking of the revolution, wherein the political revolution does not suppress the social one. Contemporary social subjects and their motives are multiplied, social struggles become localized, and the terrain of emancipation shifts from emphatic abolishment of the way of production towards a fight against power. These struggles, accompanied with possible disintegrations of the state, enable the rebuilding of solidarity and a recuperation of the community. The social production of Western protest and rebellious communities, and especially the non-statist democracies in the Third World, are now reaffirming the idea of revolution with new practices.

Keywords: etatism, revolution, anarcho-communism, non-statist democracy, panic of elites

Darij Zadnikar is a lecturer at the Faculty of Education, University of Ljubljana, former editor of the Journal for the Critique of Science, activist, and author of numerous articles on political philosophy. (darij.zadnikar@gmail.com)

Povzetek

Prevladujoča kolonizacija pojmov, ki jih je nekoč radikalna leвица uporabljala za razumevanje svojih projektov, je posledica protislovnega revolucionarnega prevzema mehanizmov represije, ki naj bi se jih premagalo. Semantična izpraznitev pojma revolucija, ki omogoča poljubno rabo besede, ki izgubi svoj prevratniški pomen, je posledica etatističnega termidorja, ki je sledil oktobrski revoluciji. Zlom etatističnega koncepta socializma razpre možnost in potrebo po premisleku revolucije, kjer se socialna revolucija ne odriva v imenu politične. Zato se družbeni akterji v svoji motivaciji pluralizirajo, družbeni boji lokalizirajo, teren emancipacije pa se premakne od emfatične odprave produkcijskega načina k boju proti oblasti. Ta boj, podprt z mogočimi okoliščinami razkroja države, omogoča graditev solidarnosti in rekuperacijo skupnosti. Družbena produkcija zahodnih protestnih skupnosti v uporu, zlasti pa nedržavne demokracije v tretjem svetu, tako z novimi praksami vnovič afirmirajo idejo revolucije.

Ključne besede: etatizem, revolucija, anarhokomunizem, nedržavna demokracija, panika elit

Darij Zadnikar je predavatelj na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani, dolgoletni urednik Časopisa za kritiko znanosti, aktivist in avtor številnih člankov iz politične filozofije. (darij.zadnikar@gmail.com)

*Nemški socialisti verjamejo,
da mora biti politična revolucija
pred socialno revolucijo.
To je usodna napaka.
Mihail Bakunin*

Politična semantika

Ko se je naša raba jezika izmaknila generični določitvi in se utirila v mehanizme kulturne reprodukcije, so najbrž tudi besede izgubile svoj izvorni pomen in svoj smisel dobile znotraj fluidnih premen čedalje bolj kompleksnih družbenih razmerij. Besede so lahko prazne, njihovo vsebino pa določa igra vsakokratnih vlog. Ljudje se lahko pogovarjajo in prepričljivo uporabljajo besede, katerih pomena ne poznajo, a jih znajo umestiti v pravi kontekst. Vzemimo za primer samo besedi »nasilje« in »vzgoja«. O teh dveh temah se lahko tehtno pogovarjamo, četudi se sam pomen besed vztrajno izmika. Problem je epistemološke narave v tem smislu, da nam zgolj določen položaj in njemu ustrezen koncept omogočata vzdržno semantično rekonstrukcijo, medtem ko epistemološka slepa pega pelje zgolj k strukturnemu konformizmu, ki se zunaj gole rabe besed ne meni za družbeno motivirane pomenne, ki jih določajo kulture, spoli, razredi itn.

Zato je razumljivo tudi povpraševanje po besedah, ki so pomensko izpraznjene in votle. Njihova zloraba temelji na našem nagnjenju, da kognitivno odsotnost zapolnimo z emotivnim nabojem. Ponavljajoča se raba takšnih besed v razmerah emocionalne indukcije, ki jo omogoča zlasti nakopičenje množic, ki sledijo enemu viru sporočanja, ne da bi jih spodbujala vzajemna komunikacija, je temelj *manipulacije*. Smiselna interakcija, ki je temelj delovanja, se nadomesti s ponavljajočimi se gestami in tiki, ki koagulirajo v ritualne prakse institucij in hierarhij. Če zahteva iskanje pomena kognitivno in komunikativno prizadevanje, pa produkcija besed, ki nimajo vsebine in so zato zgolj fraze, omogoča nenaporno prepuščanje, ki tvori navajenosti in samoumevnosti, kjer ni težko najti ideološke motivacije. Če pa ideologija na »porabnike« deluje nezavedno, to še ne pomeni, da jo povsem načrtno in na veliko ne proizvajajo tisti, ki imajo moč (sredstva) razširjanja, tako kot to prepričljivo pokaže Noam Chomsky (Herman in Chomsky, 2002). Semantična raven jezika je torej tudi raven družbeno-političnega boja. To je tisti element, ki ga je Wittgenstein (1976: 55) prezrl, ko je v *Traktatu* nejasnost, za katero boleha govornica, pripisal filozofiji. Nejasnost in zmeda sta zelo dobrodošli pri tvorjenju ideoloških spak.

Premene nekega pojma

V tem smislu je prav pojem *revolucije* nazoren primer. Pozna latinščina nam je dala besedo *revolutio* iz *revolvere*, ki je pomenila »zavrteti nazaj«. Izvirni pomen je prišel v sporno okolje šele pri Kopernikovem obratu, kjer je označil kroženje Zemlje okoli Sonca. Samo po sebi to kroženje nima zveze z idejo o praviloma nasilnem, družbenem preobratu, ki zruši oblast in jo zamenja z nekim drugim, po namenu svobodnejšim političnim sistemom. Vsekakor pa kaže ta pomenski preskok ne zgolj na cerkveno in oblastno, temveč na splošno frustracijo nad novoveškimi idejami, ki se niso skladale z ljudsko percepcijo in intuicijo – in so jih torej imenovali za *revolucionarne*. Postopki inkvizicije so bili v skladu s cerkvenimi dogmami, a tudi z navadnimi evidencami vsakega, ki se je čez dan ozrl na nebo, kjer se je sonce »premikal«¹ proti zahodu. Podobno se je pozneje tudi slovenski kmet upiral Napoleonovim vojakom, ki so ga hoteli osvoboditi fevdalne tlake in narediti za državljana, enakopravnega župniku ali posestniku. A »evidence«¹ v glavah teh kmetov so bile konstruirane prek oblastniške nadmoči, torej načrtneje, kot je bilo to občasno pogledovanje k soncu. Premagovanje teh »evidenc«, ki nas vrača h Koperniku ali pa vodi k politični osvoboditvi, pripomore k novemu oblikovanju pojma revolucije, ki pa je – povsem protislovno – drugačno od neskončnega vračanja na isto točko. Francoska revolucija, ki je praviloma paradigmatška za revolucijo sploh, pomeni družbeno-politični kopernikanski obrat, podoben Kantovemu v sočasni filozofiji. Kopernikova rušitev evidenc, njegovo »prekucništvo«¹ je tisto, ki odtlej premaga etimološki pomen revolucije, ki označuje konservativno vračanje k isti točki.

Ker pa buržoazna politična revolucija, ki je odprla pot industrijski revoluciji in na splošno kapitalistični družbeni revoluciji, ne temelji na človeški emancipaciji, temveč na razkroju občestva na izolirane individuumne, ki svobodno tekmujejo drug proti drugemu za poslovno ali pa zgolj golo preživetje, je tudi opredelitev revolucije, ki se je opirala na francosko izkušnjo, postala problematična. Kapitalizem – kot je pokazal Marx vse od *Manifesta* do *Kapitala* – lahko preživi le tako, da permanentno *revolucionira* vse svoje družbene in produkcijske predpostavke, razen lastnega temelja, ki ga tvori *blagovna forma* in mu danes bolj lahkotno pravimo »profitna logika«. Zato ni nenavadno, da v času sodobne znanstveno-tehnološke revolucije konservativci delajo svojo neokonservativno »revolucijo«, ekonomski ideologi snujejo neoliberalno »revolucijo«, rezultat kakšne bolj pritlehne rabe pa so razne »marketinške revolucije« in podobno. V takšnih okoliščinah terminološke zmede, ne glede na zlom etatističnega socializma, je obhajanje stoletnice oktobrske revolucije precejšnji izziv.

¹ Pleteršnik je nemški »Revolutionär«¹ prevedel kot »prekucnik«.

Iskanje pomena

Frakciji delavskega gibanja prve internacionale, anarhistična in socialdemokratska, in pozneje v drugi internacionali levi in desni socialdemokrati so uporabljali pojem revolucije v kontrastu do taktiziranja »reformistov«, ki so odpravo kapitalističnega reda odrinili v nedoločno prihodnost in se zadovoljili s pragmatično družbeno evolucijo in postopnimi popravki sistema. Te politične opcije, praviloma kolonialistično slepe za »periferijo«, so v drugi polovici 19. stoletja, ki jo je zaznamoval izjemen vzpon kapitalizma v Evropi in ZDA, prezrle (in prezirale) množico partikularnih uporov, katerih primarni cilj je bila takojšnja in emfatična odprava kapitalizma. Uspeh kapitalizma in razvoj nacionalne države je zaslepil ne le reformistični del socialdemokracije Eduarda Bernsteina, ampak tudi »marksistično pravoverni« del socialdemokracije Karla Kautskega, ki ga je volilni uspeh stranke čedalje bolj pehal v politično pragmatiko. Pariška komuna pomladi leta 1871 se je zdela čedalje bolj oddaljen in osamljen eksces zgodovine. Na to dominantno in evrocentrično linijo politične levice mehiška revolucija 1910–1920 ni imela velikega vpliva. Tam je imel vodilno vlogo kmečki proletariat staroselskih ljudstev in anarhokomunizem zlasti Ricarda Floresa Magóna in Emiliana Zapate. Industrijsko delavstvo je bilo obrobno in neštevilno. Ta evropski levici tuja posebnost glede na predvidevanja revolucionarnih teoretikov 19. stoletja se je ohranila vse do današnjih dni, še zlasti po zapatistični vstaji januarja 1994. Ohranil pa se je tudi pokroviteljski in podcenjujoč pogled levice v metropolah na »irelevantne posebnosti obrobja«.

Na prenovljeno revolucionarno evropsko levico in prelom z reformistično, pa tudi ortodokšno socialdemokracijo je vplival najprej zlom socialdemokracije ob izbruhu prve svetovne vojne. Ta se je z nekaj izjemami, kot so bili »revizionist« Eduard Bernstein in »ortodokсни marksist« Karl Kautsky ali pa srbska socialdemokracija, vdala nacionalizmu in militarističnemu patriotizmu, ki sta potisnila delavstvo v medsebojno pobijanje za imperialistične cilje velikega kapitala.² Zato so Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, pa tudi starejša socialdemokrata Klara Zetkin in Franz Mehring med vojno, leta 1916, ustanovili Spartakovo skupino (*Spartakusgruppe*), ki se je v novembrski revoluciji 1918 preimenovala v Spartakovo zvezo (*Spartakusbund*), januarja 1919 pa v Nemško komunistično partijo. Skladno z idejami Rose Luxemburg in nekaterih drugih na socialdemokratski levici vnovič začenjajo zagovarjati revolucionarno pot nemškega delavskega gibanja, kar pelje k novembrski vstaji oz. nemški revoluciji svetov (*Räterepublik*) leta 1918. Pravzaprav velja obrnjeno: delavske vstaje neodvisnih sindikatov in protivojne mobilizacije, skratka samoorganizirane revolucionarne oblike boja, so bile tiste, ki so bile po prepričanju Rose Luxemburg ključno vodilo organiziranemu revolucionarnemu subjektu oz. Spartakovi zvezi, ne pa nekakšno togo preverjanje teoretske sklad-

² Anarhisti s svojim konsekventnim zavračanjem države in nacionalizma s tem niso imeli težav, je pa bil to še en razlog za zatiranje in marginalizacijo tako z leve kot z desne.

nosti z Marxovo avtoriteto. Gre za priznavanje dialektike med spontanostjo in organiziranostjo, kar je pripomoglo h kritičnim pomislekom proti ravnanju boljše-
vikov v ruski revoluciji (Luxemburg, 1977). Ne glede na kritične pripombe pa sta
oktobrska revolucija v Rusiji in oblast sovjetov (svetov) spodbudila revolucionarno
vrenje po svetu. Izvirno je bila ruska revolucija laboratorij družbene invencije in
umetniških avantgard ter oddaljena od poznejše nasilne etatistične pacifikacije
revolucionarnih pobud. Bila. Ideja o gibanju kot revolucionarni substanci je zato v
času Stalina in vsega poznejšega kominternskega komunističnega gibanja spravila
delo Rose Luxemburg na seznam prepovedane literature. Veliko pozneje, v času
revolucionarnih gibanj leta 1968, je znova (tudi v Jugoslaviji) vzplamtela razprava
o vlogi spontanih gibanj v revolucionarnih procesih, s tem pa tudi zanimanje za
njene ideje. Birokratski socializem, ki je tedaj dominiral po svetu, je označevala
pretirana želja po nadzoru in sistemski regulaciji družbe. Tudi Edvard Kardelj se je,
četudi v imenu socializma, ki je po modelu, pa tudi glede svoboščin precej odstopal
od bloka, ki mu je načelovala Sovjetska zveza, ostro obrnil proti »anarholiberaliz-
mu« spontanih gibanj, ki so na Zahodu in pri nas nastajala po maju 1968. Herbert
Marcuse (1970) je bil eden redkih pripadnikov zahodnega marksizma in frank-
furtske kritične teorije družbe, ki je v nastajajočih družbenih gibanjih in njihovi
spontanosti videl revolucionarni nadomestek za pomeščanjeno delavstvo. »Divje«
stavke industrijskega delavstva v Italiji so bile sočasna druga zgodba, ki je vodila k
operaizmu, ki ni bil daleč od revolucionarnega duha Rose Luxemburg.

Onkraj termidorja birokratov

Čeprav so se kominternska preganjanja anarhistov in drugih bolj neavtoritarno
organiziranih gibanj sklicevala na Marxove teoretske spore z anarhisti, tu ni
šlo za pravi razlog. Odločilna je bila omenjena težnja po nadzoru in sistemski
(planski) organizaciji družbe, ki je natančno zamejevala pojem revolucije. Ne
glede na poenostavljene poglede na oblast in revolucijo, ki so jih imeli nekateri
anarhisti ob prelomu iz devetnajstega v dvajseto stoletje, ko so menili, da
bodo z individualnim terorjem in atentati na monarhe in posameznike sprožili
revolucionarne spremembe, je treba priznati, da je k dolgotrajni osamitvi in
potlačitvi anarhistov in njim podobnih gibanj pripomogla zlasti *aktivna represija*
z *leve*, praviloma komunistične strani, in ne zgolj desne, ki je branila kapitalistični
sistem. Pa vendar sta ta marginalizacija in osamitev šli proti koncu po revolu-
cionarnem letu 1968.³ Pomemben razlog je postopen zaton vzhodnega bloka in
marksistično-leninističnih strank, a še pomembnejše je, da je osvobojena množica

³ Tega leta ne zaznamujejo zgolj vrhunec gibanja za državljanske pravice v ZDA, globalno naspro-
tovanje vietnamski vojni, majska revolucija v Parizu in na splošno študentski upori in generacijska
protikultura, temveč tudi praška pomlad, ki se je uprla stalinističnemu modelu socializma.

potencialno revolucionarnih in ustvarjalnih moči pritegnila neavtoritarna tradicija izkušenj in teorij anarhizma. Socialistične in postkolonialistične alternative iz tretjega sveta so se križale s kontrakulturnim gibanjem na Zahodu, mirovništvom, feminizmom, antirasizmom itn.

Petdeset let med letoma 1918 in 1968 je nekakšen termidor, ki ga je po eni strani sprožilo spoznanje, da svetovne revolucije ne bo, po drugi strani pa birokratska protirevolucija, ki je v Sovjetski zvezi in v kominternskem gibanju poskušala spraviti družbene akterje pod nadzor in jim vcepiti en sam ideološki model socializma in razumevanja zgodovine sploh. Zmaga »revolucije« v eni sami državi, ki je poleg tega bila, v nasprotju s teoretskimi pričakovanji, ena gospodarsko najbolj nerazvitih in zaostalih držav, je pomenila, da proletariata kot revolucionarnega subjekta tam ni, oziroma, da je številčno šibek, kar bi bilo treba nadomestiti s krepitvijo države in vloge togo hierarhično organizirane komunistične partije. Revolucionarni subjekt ni razred v boju, ampak to postane politična stranka, ki »pravilno« izraža njegove ideje. Posledično je to pripeljalo k avtoritarni organizaciji družbe, k Stalinovi diktaturi in preganjanju vseh mogočih »odklonov«. Opravičevanje termidorja, češ da sta bila potrebna pospešena industrializacija in samoodpovedovanje na eni strani in da sta grozili vojaška intervencija in restavracija na drugi, je zgolj ena plat resnice, ki je opravičevala birokratsko protirevolucijo. Tisto, kar je zatrla revolucijo in jo spremenilo v strogo nadzorovan etatistični razvojni proces, ki so ga dopolnjevale ritualne manifestacije izkazovanja zvestobe, je bil odnos vodstva boljševikov (Lenina in Trockega) do množice avtentičnih revolucionarnih gibanj in uporov na levici, od mornarjev v Kronštatu do mahnovistov, od delavske opozicije Aleksandre Kollontaj do zadnjih uporov anarhistov proti boljševikom v letu 1922. Fetišizem strankarskega avantgardizma in etatizem sta boljševikom preprečila kakršenkoli dialog in kompromis zlasti z anarhokomunističnimi idejami, ki so zagovarjale decentraliziran avtonomizem. Shema se je ponovila v Španiji oziroma Kataloniji: komunisti so pod vplivom Stalinove doktrine ostro nasprotovali temu, da je vojna proti fašistični Francovi intervenciji hkrati socialna revolucija, kar so zagovarjali in uresničevali anarhisti. Republiko pod pritiskom zunanje in notranje intervencije so komunisti zlahka spravili v model in recepturo ruske revolucije, kar je v pretežno anarhistični Barceloni maja 1937 privedlo do krvavega zatrtja revolucije. Da vojne razmere omogočajo zgolj etatistični avtoritarni vojni komunizem, kjer je treba odložiti socialno revolucijo za neke boljše razmere, je bila doktrina, zaradi katere je bil Stalin silno nezadovoljen tudi, ko so Titovi partizani in Komunistična partija Jugoslavije narodnoosvobodilni boj povezali s socialno revolucijo. Ta spor je tlel vse do odkritega razkola med Titom in Stalinom leta 1948 in poznejše uveljavitve delavskih svetov (1952) in delavskega samoupravljanja. Razvoj sistema socialističnega samoupravljanja⁴ bi lahko pomenil renesanso ideje socialne revolucije, če ne

⁴ Delavsko in komunalno samoupravljanje je danes tabu bodisi zaradi restavracije kapitalizma po razpadu Jugoslavije bodisi zaradi povezav z avtoritarnim nadzorom, ali zaradi sodobnega nezaupa-

bi bilo nezaupanja v »spontanost«, ki bi prestopala kulturniške meje in prešla v politično sfero, tako da je tudi ta družbeni eksperiment ostal pod strogim nadzorom oligarhije Zveze komunistov.

Diktat vrednostne forme

Protikolonializem je pogosto kazal na neustreznost toge recepture marksizma-leninizma. Poleg tega se je prenašanje modela nacionalne države in gospodarskega razvoja v pravkar osvobojene kolonije pokazalo praviloma za pogubno, ker je vzpostavljalo elite (in diktature), ki so bile dojemljive za neokolonialistično korupcijo. Pojem revolucije, ki se je vzpostavil po oktobrski revoluciji, je bil ne glede na velike dosežke, ki jih je omogočila v družbeno-ekonomskem razvoju, pa tudi ljudski mobilizaciji in žrtvah, ki jih je zahtevala zmaga nad nacifašizmom, čedalje bolj izpraznjen in ritualiziran.⁵ Odsotnost spontane revolucionarne pobude, ki bi izhajala iz realnih (»partikularnih«) življenjskih okoliščin, in sposobnost oblikovanja pluralnih avtonomnih alternativ, je zamenjala toga avtoritarna hierarhija, ki se je osredinjala na kult osebnosti in sploh na privilegirani sloj partijskih aparatčikov, ki so se oklicali za revolucionarno avantgardo, ki »uresničuje zakonitosti Zgodovine«.

Posledica emfatičnega pristopa k revoluciji kot sistemskemu preurejanju družbe, kjer sta bila poglavitni vzor pospešena industrializacija in model industrijske kulture, je bilo potiskanje revolucionarne »mikropolitike« ob rob na račun *velike zgodbe* (Zadnikar, 2009). Velika zgodba etatističnih preobrazb je bila posledica površnega sprejemanja Marxove teorije o *vrednostni formi* kot temeljnega določila kapitalizma. Blagovna razmerja izpostavijo denar kot blago, katerega uporabna vrednost sovпада z menjalno vrednostjo, oziroma je njegova kvaliteta v kvantitativni določljivosti vseh drugih blag. Ker pa kapitalizem temelji na konkurenčnem prerivanju blag ter permanentni primerljivosti in evalvaciji, ki vzpostavi fluidni hierarhični sistem med seboj sovražnih posameznikov, je edini ustrezeni kriterij njihove umeščenosti na lestvici družbene (ne)moči prav denar kot univerzalni blagovni fetiš. Tu ne gre več za togo stanovsko umeščenost po rojstvu ali meritokraciji, kot v klasičnem evropskem fevdalizmu ali v stari Kitajski. Vsakršna horizontalna pripadnost in solidarnost v takšnih razmerah neusmiljene konkurence na vertikali (ne) uspeha ni samoumevna, ampak se vzpostavlja šele s politično aktivnostjo, ki mora premagati surov tekmovalni individualizem, ki ga narekuje vzpostavljena tržna vertikala. Primer: delavstvo kot razred (*za sebe*) ni avtomatično neka sociološka

nja na levi do idej o osvoboditvi dela, ki jih zamenja politika boja proti delu. Zdi se, da so teoretski potenciali in izkušnje samoupravljanja šli v nič.

⁵ Ni nenavadno, da je katolicizem v tovrstnem komunizmu videl glavnega tekmeca prav zaradi formalne skladnosti z izpraznjenostjo ideje in ritualiziranim hierarhičnim obnašanjem.

kategorija (*na sebi*), temveč je rezultat emancipacijskih bojev, kjer motiv solidarnosti premaga individualno izoliranost. Zoperstavljanje neusmiljeni konkurenci ljudi na trgu delovne sile, proces vzpostavljanja horizontalne solidarnosti, je hkrati razredni boj.

Na ta proces lahko gledamo abstraktno, torej emfatično in shematsko, ali pa biopolitično. Birokratsko, od zgoraj navzdol, ali antiavtoritarno, od spodaj navzgor, kjer revolucija ne pomeni boja za državno oblast in administrativno upravljanje družbe (Holloway, 2002). Poskusi ukinjanja določujoče vrednostne forme, na primer z vpeljavo državnega planskega gospodarstva ali pa celo skozi ukinitve denarja kot blaga vseh blag, se izkažejo kot nefunkcionalni.⁶ Določene uspehe je imelo zgolj »mešano gospodarstvo«, pa naj gre za liberalni socializem, kot je to bil tudi v Jugoslaviji, ali pa socialno državo blaginje, ki je do nastopa neoliberalizma dominirala na Zahodu. Odprava vrednostne forme v imenu transcendence Zgodovine s strani avantgarde, ki razume in uresničuje to »nujnost«, vzpostavi pri nasprotnikih varljivo domnevo, da je med tržnim gospodarstvom in demokracijo nujna zveza.⁷

Univerzalni kriterij gospodarske uspešnosti, ki ga narekuje neoliberalna ideologija, obsedena s fantazmo o nevidni roki trga, ki »pravično« škartira ne zgolj slabo blago, ampak tudi nesposobne posameznike, generacije mladih, ljudstva itn., ima uničujoče učinke, čeprav ne zdrži ne teoretskega ne empirično-zgodovinskega preizkusa. Rastoča odtujenost v metropolah in razkroj skupnostnih oblik sobivanja, komercializacija življenja, globalno in lokalno uničevanje življenjskega okolja, permanentna vojna in teror, medijsko poneumljanje itn., so posledica politične paradigme, ki socializira bremena zato, da bi dobiček ostal edini kriterij družbenega uspeha in razvoja.⁸ A dobiček je po definiciji izcedek družbenega dela, ki se pretaka k vladajočemu razredu. Seveda je tudi ta sloj vključen v vertikalo medsebojnega konkurenčnega prerivanja. Solidarnost elit na zgornjem delu vertikale pa ni zagotovljena le prek ideoloških mehanizmov tvorjenja konsenza, utrjena je tudi s sistemskimi mehanizmi države in njenih aparatov. Paradoksalno se prav najhujši neoliberalni kritiki državne intervence v reprodukcijo kapitala zlahka poslužujejo državnih represivnih vzvodov pri zatiranju uporniških disonanc. Zveza je jasna, ko spoznamo, da kapital ni le kup denarja, temveč oblika družbenega gospostva, način podrejanja in izkoriščanja. »Gospodarska svoboda« je v tem smislu svoboda zatiranja.

⁶ Če so v univerzalnem blagu oziroma denarju vsebovana razmerja gospostva, potem moramo v trenutku, ko ukinemo denar, moč, ki je dana predmetu in postvarela, vrniti osebam, kar se lahko – spomnimo se Rdečih Kmerov – izkaže za pogubno.

⁷ Slovenski osamosvojitelji so zato demokracijo pogojevali s privatizacijo družbene lastnine in skupnega. Če bi se ozrli po svetu, bi videli, da v avtoritarnih režimih brez demokracije tržno gospodarstvo še kako dobro uspeva.

⁸ Zato jim je poglavitno merilo politične presoje in merski standard za uspešnost še vedno bruto družbeni proizvod, ne pa celotna kakovost življenja.

Od diktature proletariata k diktaturi nad proletariatom

Vrednostna forma je revolucionarni motor kapitalizma. Brez trajnega revolucioniranja svoje materialne in socialne podlage ta oblika gospostva ne more obstajati. Tudi zaradi zakona padajoče stopnje dobička. Del tega potiskanja stroja je tudi razredni boj, kot so to v sedemdesetih pokazali operaisti, že pred tem pa tudi Marx in Engels v *Komunističnem manifestu* pravita, da kapitalizem ustvarja lastnega grobarja. Prav zaradi hitrih sprememb lastnih produkcijskih in socialnih podlag pa se ta grobar tudi hitro spreminja, kar je velika težava, ko se ena frakcija proletariata s svojimi izkušnjami organizacije in odpora vred prelevi v nekaj povsem drugega.⁹ Kje je potem mesto revolucije, če je revolucija podlaga kapitalizma? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, se moramo najprej odreči modelu francoske revolucije. V Franciji je politično oblast in nove institucije v obliki moderne države kot centraliziranega administrativnega sistema absolutizem od 17. stoletja naprej koncentriral v roke aristokracije in klera. Vzporedni svet meščanstva – brezpravna, a produktivna družbena osnova – si je zadal nalogo zasesti to mesto oblasti in prilagoditi njeno funkcijo svojim predpostavkam (lastnini, pravni enakosti, varnosti, oblikovanju nacije, oziroma enotnega trga itn.). Potek francoske revolucije je v bistvu zgodovina različnih koalicij in internih bojev med sloji, ki so sestavljali občansko družbo in si zastavili cilj preureditve družbe s pomočjo avtoritarnega državnega ustroja. Od junijske vstaje v Parizu leta 1832 naprej, ko proletariati prvič oblikuje jasne lastne interese, pa do *Komunističnega manifesta* se je utrdila zahteva po odpravi tega represivnega aparata, le da ni bilo vse tako preprosto. Ker imajo vladajoče frakcije buržoazije v svojih rokah to orodje, jim ga je treba v revolucionarni vstaji vsaj začasno izmakniti iz rok in obrniti proti njim. To je ideja diktature proletariata, ki jo je krepila izkušnja pokola pariške komune leta 1871 in se je po oktobrski revoluciji iztekla v model vojnega komunizma in poznejše birokratizacije, kjer je država postala neogibno in trajno orodje in ne le neki začasen in minljiv pojav. Emancipacijska družbena osnova se je tako institucionalizirala in celo militarizirala. Po Leninovi *Državi in revoluciji* se je ustalil model, ki deklarativno sicer ni zanikal potrebe po odpravi države oziroma diktature proletariata (v resnici pa partijske birokracije), je pa ta dialektika šla vedno v škodo samoniklih pobud, smrt države pa se je odpravila v nedoločljivo prihodnost. Eden od načinov, kako so ohranjali monopol državne regulacije, je bil poskus emfatične preobrazbe delovanja kapitalizma prek odprave vrednostne forme (prepoved zasebne iniciative,

⁹ Tako se ob informatizaciji družbe lahko sprašujemo, kakšno vlogo ima »kognitariat«. V razmerah fleksibilizacije dela smo si izmislili termin »prekarijat«. Ker pa pri proletariatu ne gre za sociološko opredelitev, tako kot pri »industrijskem delavstvu«, temveč za strukturno mesto v reprodukciji kapitala, je potem najbolj smiselno termin razumeti militantno, skozi organizacijo odpora temu procesu v sferi dela (kar ne izključuje spola, kulture itn.).

plansko gospodarstvo).¹⁰ Ti ukrepi, ki naj bi osvobodili družbene akterje in lajšali življenje, so v resnici pripomogli h krizi, ki je postajala opravičilo državne represije proti prizadetemu prebivalstvu. »Diktatura proletariata« je postala diktatura nad proletariatom.

Zgodovina tega modela revolucije nedvomno pokaže, da emancipacija družbe prek krovnega represivnega aparata preprosto ni mogoča. Pri tem ne gre zgolj za represijo, ampak tudi za pasivizacijo populacije in njene revolucionarne samoiniciativnosti, tako da se ljudi spreminja le v objekt (in porabnike) administrativnih intervencij. Ta *proces objektivizacije* je komplementaren tistemu, ki ga kapitalizem opravi s konkurenčno individualizacijo in potrošništvom. Ne glede na to, da se je »na obrobju«, v tretjem svetu, v procesu dekolonizacije rodilo kar nekaj avtentičnih idej, ki so korigirale sovjetski model in izhajale iz specifične lastnih razmer, so vsa ta gibanja praviloma naseljena na točki avantgarde, ki je zavzemala državno oblast, da bi od tam preokrojila družbo.

Radostni pogrebniiki

Mesto avtentične revolucije je po vseh teh tragičnih izkušnjah in propadu etatiističnega modela zunaj države, v spopadu z oblastjo v širšem pomenu, v transformaciji oblasti.¹¹ Pomembne so izkušnje šestdesetih in sedemdesetih let dvajsetega stoletja na Zahodu, kjer se je dogajala kontrakturna revolucija, četudi je del leveice – pod vplivom maoizma in guevarizma še vedno ujet v model avantgardizma – zablodil v neproduktivno mestno gverilo (RAF v Nemčiji, Rdeče brigade v Italiji). Pogovor med Michelom Foucaultom in Gillesom Deleuzom (2006), ki sta ga imela leta 1972 o razmerju med razrednim bojem in drugimi boji (ženske, homoseksualci, zaporniki) ter razmerjem med teorijo, prakso in oblastjo, odpre za današnji čas ključna vprašanja, ki zmorejo rehabilitirati pojem revolucije, ki sta ga izpraznila potapljaljoči se socialistični etatizem ter vzpon neokonservativne in neoliberalne »revolucije«.

Prva Deleuzova ugotovitev je, da reprezentacija ne obstaja več. Ni potrebe po intelektualni eliti, ki bi bila zunaj in nad gibanjem: »Kdo govori in deluje? Gre vedno za množstvo, celo znotraj osebe, ki govori in deluje.« Foucault mu pritrdi, da intelektualci ni več tisti, ki govori nekemu, ki mora šele spregledati. Intelektualni avantgardizem, ki pelje v paternalizem (stranke, države), ni potreben, takšni intelektualci

¹⁰ Boljševiki seveda niso zganjali zgolj represije in so dosegali znaten napredek na različnih področjih, od vključevanja žensk v različne družbene in politične ravni, do nacionalne emancipacije s federalno ureditvijo Sovjetske zveze, a vedno na strogo nadziran etatiistični način, ki je nadziral samoiniciativo in onemogočal dejansko avtonomijo. Pospešena industrializacija ter razvoj znanosti in tehnike so v nekem obdobju celo prekašali tisto na Zahodu, a za ceno nezaupanja, nadzora in zatiranja izobražencev.

¹¹ Najkrajše povedano: v transformaciji nadmoči v moč za (*potentio*).

so odveč, teorija ne osvetljuje razmer, ampak sama postaja praksa, ki je lokalna in regionalna, netotalizirajoča, njen cilj pa je spodkopavanje obstoječe oblasti.¹² Deleuze pritrди, da je oblast tista, ki je danes totalizirajoča, medtem ko je teorija instrument multiplikacije. Samoreprezentacija, celo »marginalnega« problema, zato pretrese vse. Treba pa je vedeti, da smo ta »vsi« konstrukt procesa oblastne totalizacije, biopolitike – natančneje, biooblasti – ki sega od statistik do vzgojnih institucij in kulturne industrije.

... oblast emfatično razvije totalni ali globalni pogled. To pomeni, vse sedanje oblike represije (rasistična represija migrantskih delavcev, represija v tovarnah, v izobraževalnem sistemu in na splošno represija mladine) se zlahka totalizirajo s stališča oblasti. (ibid.)

Zato vrsta intelektualnih poklicev, od učiteljev do psihiatrov, prevzema vlogo, ki jo je pred tem imela policija. Deleuze vidi v lokaliziranih odporih smiselno nasprotovanje tej globalni politiki oblasti. Ti novi decentralizirani odpori pa bi se morali mrežiti, kar je bila tedaj težava, ki jo danes v veliki meri premaguje medmrežje.¹³ Foucaultov teoretski oris sodobne neosrediščene oblasti premakne mesto revolucionarnega upora na lokalno raven – zasedba državne oblasti od koder bi se navzdol preurejala družba tako, kot si je to zamislila intelektualna elita, je jalova in obsojena na neuspeh. Dejanske utopije so lokalne in realne: od okoljskih vprašanj do izobraževalnih alternativ, od rekonceptualizacije zdravja, vloge telesa in seksualnosti, od svobode gibanja do osmišljanja dela in prostega časa. Ti boji, ki se navadno sprožajo okoli določenega vira oblasti, ne povzročajo zgolj odporov, ampak so produktivni in ustvarjajo alternativne svetove, ki so lahko kratkega daha, lahko pa tudi trajnejši.

Pri tem ne gre za nikakršno »post-idejo« o koncu delavskega razreda in razrednega boja, temveč za prestrukturiranje linearnega koncepta, kjer je bila v ospredju emancipacija v sferi (zlasti) materialne produkcije, produkcija družbenih odnosov pa ji je bila podrejena. Foucault je tu jasen:

... takoj ko se borimo proti eksploataciji, proletarijat ne samo, da vodi boj, ampak tudi definira njegove cilje, metode in mesta ter sredstva konfrontacije. Pridružiti se proletariatu pomeni sprejeti njegove pozicije, ideologijo in motive za boj. To pomeni totalno identifikacijo. Če pa je boj usmerjen proti oblasti, potem vsi tisti, v katerih škodo se izvaja oblast, vsi, ki jo imajo za neznosno,

¹² Upoštevati moramo Foucaultovo pojmovanje oblasti, ki nikakor ne pomeni točke vladanja, temveč bolj mrežo gospostva, katere neločljiv del smo.

¹³ Zato je boj za svoboden in nevtralen splet danes ključnega pomena, po drugi strani pa je razumljiva težnja oblastniškega nadzora nad prostim pretokom informacij, fetišizem intelektualne lastnine, favoriziranje centraliziranih tehnologij in preganjanje hektivistov.

lahko začnejo boj na svojem terenu in na podlagi njim lastne dejavnosti (ali pasivnosti). Z udejstvovanjem in bojem, ki zadeva njihove lastne interese, katerega cilje jasno razumejo in katerega metode lahko določijo zgolj oni sami, vstopajo v revolucionarni proces. (ibid.)

Seveda so ta gibanja revolucionarna, če:

so radikalna, nekompromisna in nereformistična, če zavračajo vsak poskus vzpostavljanja nove dispozicije iste oblasti, ki v najboljšem primeru le zamenja gospodarje. (ibid.)

Takšen pristop, ki teren boja iz linearnega historicizma premakne v empirično multitudo odporov, rešuje tudi temeljno zagato, v katero se ujame revolucionarni boj za državno oblast, in sicer: kaj s kapitalistično ekonomijo, kako transformirati njeno »racionalnost« v korist družbe? Prav na tej točki so se zlomile revolucije 20. stoletja, ko so od zgoraj administrirale gospodarstvo in domnevale, da se bodo tako zlahka izognile določujoči sili vrednostne forme. Te pa se ne da odpraviti z dekretom, ne da bi to imelo katastrofalne posledice pri preskrbi prebivalstva. Dalj od poskusov mešanega gospodarstva, vse od sovjetske Nove ekonomske politike (NEP) do jugoslovanskega samoupravljanja, kar je sicer imelo določene uspehe, pa vendarle ni šlo. Tudi ni moglo iti! Sfera materialne produkcije je sfera nujnosti, sfera svobode je onkraj te, tam, kjer človeško delo (*labour*) prehaja v delovanje (*activity*). Potrebna je produkcija svobodne societete in za zdaj je ta najučinkovitejša na terenu multitude družbenih bojev. Kapitalizma kot oblike družbenega gospodstva pač ni mogoče odpraviti z dekretom, v njegovem jedru bi se morala razviti nova družbenost, alternativni svetovi, ki potem kot svobodne asociacije prevzamejo funkcije, ki so se pred tem izvajale kot oblike avtoritarne eksploatacije. Družbeni boji pa ne bi smeli biti zgolj protestniško nasprotovanje, ki – hoteli to ali ne – vendarle nagovarja gospodujočo oblast, temveč manifestacija neavtoritarnih in ekološko vzdržnih načinov sobivanja. Zadeva ni niti utopistična niti zapletena, saj se dogaja povsod okoli nas, pri čedalje bolj množičnih lokalnih in parcialnih projektih, ki so bolj ali manj vmreženi v globalni odpor. Ozaveščanje o podnebnih spremembah zahteva spremembe paradigmatičnih razmer, nasprotovanje patriarhatu spremembe v medsebojnih odnosih in njihovih institucionalizacijah, prav tako pri problematiki LGBTQ, svobodi gibanja, antirasizmu itn. Kontrakturna gibanja razžirajo vseprisotno profitno estetiko. Oblikujejo se koncepti zdravja in pogledi na telo, kjer se osvobajamo od gospodstva »strokovnjakov«, farmacevtske industrije, industrijske produkcije in predelave hrane, neetičnega odnosa do ne-človeških bitij itn. Rušenje trdnjav in mej, rezanje rezalnih žic in solidarnost z migranti, povezano z nasprotovanjem imperialističnim vojnem, ki milijone ljudi spreminjajo v begunce, je danes ključna sfera politične konfrontacije, antifašizma, a tudi mesto ustvarjanja nove družbenosti.

Pri tej spontani produkciji multitudine, ki rojeva alternativne odnose znotraj obstoječega sveta, se ne moremo ogniti vprašanju 1. nasilja, ki ga čedalje bolj sproža oblast¹⁴ in 2. konstitucije dosežkov nove družbenosti.

Panika elit

Nasilje oblasti proti ljudem sproži bolj ali manj upravičena *panika elit*, ki se od začetka moderne opira na Hobbesovo fikcijo, da naravno stanje – odsotnost države in represivne oblasti – pelje k uničujočemu boju vseh proti vsem. Brezvladje se enači s kaosom in ljudem je to vcepljeno do te mere, da pojem kaosa zamenjujejo z anarhijo oziroma z neavtoritarnim brezvladjem. Vse lepo in prav, če ne bi imeli vrste zgodovinsko-empiričnih primerov, ki kažejo ravno nasprotno. A tudi v Hobbesovem opisu »naravnega stanja« zlahka razberemo svet liberalne tržne ekonomije. Človek je človeku volk, le da ne v stanju odsotnosti države in represivne oblasti, ampak tedaj, ko je individualiziran, oropan skupnostne solidarnosti in reduciran na status posestnika tržno tekmujočega blaga. Pri tem ni tragično, da imaš v posesti delnice, podjetje ali zemljišča in stavbe, ampak zgolj svoje telesne, umske in afektivne sposobnosti, ki jih moraš prodati, da bi preživel. Tak sistem pa varuje prav država z represivnimi in ideološkimi aparati. V tem je bistvo sistemskega nasilja. In kaj nam kažejo empirični primeri tam, kjer, vsaj za nekaj časa, ni takšnega sistema in države?

Ameriška raziskovalka in pisateljica Rebecca Solnit v knjigi *A Paradise Built in Hell* (2010) raziskuje vrsto katastrofalnih nesreč, ravnanja prizadetih in reakcije oblasti. Osredinja se na potres in požar v San Franciscu leta 1905, na uničujočo eksplozijo ladje, ki je prevažala razstrelivo in je leta 1917 uničila kanadski Halifax, na potres v Ciudad de México leta 1985, na New York neposredno po 11. septembru 2001 in na orkan Katrina, ki je leta 2005 uničil New Orleans. Ti in še množica drugih primerov pokažejo na določen »nehobbesovski« vzorec: ljudje se v takšnih razmerah takoj samoorganizirajo in zgradijo neverjetne solidarnostne skupnosti samopomoči, improvizacije in preživetvene sposobnosti. Ne glede na materialno uničenje in osebne tragedije ljudje najdejo oporo predvsem drug v drugem, najbolj preprosti ljudje, ki sami pri sebi niso kaj takega pričakovali, postanejo junaki, ki rešujejo življenja, ali pa organizatorji, vodje in koordinatorji v razmerah, kjer državne institucije pogosto odpovedo, ker niso sposobne svojih papirnatih »načrtov« prilagoditi razmeram na terenu. Najbolj presunljivo je, da zgodovinski viri in

¹⁴ Razvite zahodne države, ki so se hvalile z visoko ravnijo varovanja človekovih pravic, so v zadnjem desetletju prešle od simbolnega nasilja in ideološke interpelacije k družbi nadzora in militarizaciji (zasebne varnostne družbe, zapori, usmerjena socialna omrežja ...) ter čedalje hujši represiji. Podobe nasilnega obračuna s staroselskimi zaščitniki vode v Standing Rocku ali s protestniki *Black Lives Matter* postajajo pravilo, kjer je videti, kako se iz varstva pravnega reda izključujejo ne zgolj »teroristi«, temveč vedno večji deli populacij.

sodobna pričevanja močno prizadetih posameznikov pričajo o občutkih sreče, ki jim je v času stiske in trpljenja zagotavljalo skupnostno delovanje. Ker je šlo praviloma za urbana središča, kjer je življenje odtujeno, ljudje pa izolirani, je katastrofa razbila to »normalo« in vsaj začasno omogočila življenje, ki ga je človeštvo poznalo večino časa svojega obstoja vse do »nedavnega«. Avtorica prepričljivo pokaže, da je katastrofa tista, ki pripelje do tega, da vidimo, da je »normalnost« našega sodobnega življenja dejanska katastrofa in kjer potres, požar ali poplava vsaj za kratek čas realizirajo utopične prakse solidarnosti. Zadeva seveda variira od primera do primera, saj obstajajo tudi primeri ustreznega ukrepanja državnih institucij,¹⁵ a avtorica se osredinja na njej bližnje okolje, kjer je oblast praviloma skorumpirana in nesposobna. Prav zato zazna tudi drugi del vzorca katastrofe, ko solidarnostni samoorganizaciji ljudi v razmerah, ko »države« ni, sledi *panična reakcija oblasti in medijev*, ki začnejo razširjati hobbesovski diskurz o tem, kako je ljudstvo podivjalo v plesu nasilja in pljenja, umorov, posilstev, ropanja itn. Ta diskurz neredko sproži militaristično in nasilno intervencijo proti žrtvam katastrofe, ki jih ta diskurz vztrajno kriminalizira. Gre za *paniko elit*, katere nasilne intervencije so dokumentirane na primeru San Francisca 1905, ko je paranoični vojaški poveljnik vzpostavil režim, v katerem je vojska brez razloga usmrtila nekaj sto ljudi. Poseben primer je tudi orkan Katrina, ko so mediji (tudi pri nas) takoj poročali o množičnih pobojih, posilstvih in pljenju tolp. Ker naj bi te tolpe sestavljali mladi moški večinskega temnopoltega prebivalstva, je zato razvidna rasistična podlaga tega diskurza. Namesto organizirane pomoči je bila v New Orleans poslana policija, nacionalna garda, vojska, z belskega obrobja pa so po mestu krožile skupine milic, ki so lovile in celo ubijale črnce. Ko ljudje vdirajo v trgovine, da bi prišli do pitne vode, hrane in nujnih higienskih pripomočkov, ker jim to ni zagotovljeno na organiziran način, potem temu seveda ne moremo reči »plenjenje«. ¹⁶ Vsa ta panika elit, vse zgodbe o množičnih umorih in posilstvih so se pozneje pokazali za lažne, a v globalni zavesti, ki so jo širili CNN in drugi mediji, je ostala prva Hobbesova »resnica«. Prava resnica je, da je nasilje predvsem posledica panike elit, kar se dogaja tudi ob množičnih protestih, ob katerih se poroča zgolj o razbitih izložbah, bankomatih in avtomobilih, o simbolnem nasilju dela protestnikov. Tega navadno sproži nesimbolni napad policije na manifestante z bojnimistrupi, palicami, vodnimi topovi in arbitrarnimi aretacijami, ki jim sledijo sodne farse, vključno z nikoli sankcioniranimi policijskimi

¹⁵ Orkani na Kubi prav zato nimajo tako tragičnih posledic in tudi pri nas je civilna zaščita ob naravnih nesrečah v podporo samoorganizaciji lokalnih skupnosti.

¹⁶ To ne pomeni, da v razmerah katastrof ni primerov oportunističnega kriminala, dejstvo pa je, da ga je manj kot v »normalnih« razmerah. Poročila o tem, da so v New Orleansu, ki je bil nekaj metrov pod vodo, brez elektrike, hrane in v grozljivih higienskih razmerah, ljudje plenili televizijske aparate in drugo elektronsko blago, so milo rečeno groteskna, saj ljudje, ki nimajo ne hrane, ne pijače, ne zdravil in so izmučeni od neurja, poplav in vročine, ne mislijo na to, kako bodo gledali športne prenose ali telenovele.

in paramilitarističnimi uboji.¹⁷ To drugo nasilje in poročanje o njem imata nedvomno namen zastraševanja in »normalizacije« populacije.

Redefinicija revolucije skozi prakso multitudine

Zgornji ekskurz o katastrofalnih nesrečah, samoorganizaciji ljudi in paniki elit nam pomaga razumeti, zakaj so se revolucije sprožile prav v vojnih razmerah in zakaj so vojaki, ljudske milice ali gverilci imeli pomembno vlogo. Ne gre zgolj za to, da so te revolucije morale z orožjem premagati kontrarevolucionarne sile reakcije, temveč tudi za to, da vojna, še zlasti če ni zmagovalna, razkroji strukturo države in zaupanje v njene institucije. Pariška komuna je zrasla iz poraza v francosko-pruski vojni, oktobrska revolucija iz uporov vojakov na fronti in lačnega ljudstva v zaledju, revolucija v Kataloniji med špansko državljansko vojno, revolucija v Jugoslaviji med narodnoosvobodilnim bojem, kitajska revolucija v vojni proti japonski okupaciji, zapatistična vstaja na terenu petstoletnega genocida staroselcev, tretji svet je poln primerov antikolonialnih vstaj, danes smo priča revoluciji v Rožavi, ki jo je sprožila intervencija Zahoda in džihadistov ter državljanska vojna v Siriji. Etatisti so te revolucije vedno interpretirali za nazaj, kot rezultat njihove načrtno zarote, kot strategijo in revolucionarno izpeljavo, ki so ji načelovali genialni voditelji pri izvrševanju volje Zgodovine. Pri tem so morali zatreti vse mogoče odklone v lastnih revolucionarnih vrstah, ki bi lahko ogrozili enotnost v boju z reakcijo. Vendar, ali ni mogoče o zadevi razmišljati tudi drugače? Je vojna katastrofa sprožila le stisko ljudi in njihov obupni spopad z oblastno hierarhijo, ali pa se ta nadoblast na določeni stopnji vojne razkroji in so ljudje prisiljeni, da oblikujejo alternativne metode preživetja, ki osvobodijo sposobnost utopičnega zamišljanja? Ne gre zgolj za ogorčenje kot negativno moč revolucije, temveč tudi za pozitivno prakso socialne produkcije, za rekuperacijo skupnosti in dejansko nedržavno (*stateless*) demokracijo. Prav zato ob revolucionarnih vrenjih beležimo množico idej, skupin, frakcij, eksperimentov, ki jih pozneje ne zatre le zunanja kontrarevolucija, temveč ena od dominantnih frakcij, ki meni, da mora proces emancipacije počakati na primernejše zgodovinske okoliščine, medtem pa bodo oni prevzeli vzvode državne oblasti, ki jo bodo odpravili, ko bodo razmere to dopuščale (tj. nikoli).

Tako se ohranita tudi temeljna liberalna politična koncepta, ki bi ju morali z revolucijo premagati – suverenost in reprezentacija. Argumentacija etatističnega avantgardizma, ki ga je gojilo zlasti komunistično gibanje, ki je izšlo iz sovjetskega vzora (od marksizma-leninizma, stalinizma, pa tudi trockizma, do maoizma in še vrste drugih -izmov), je bila, da demokratična pluralna in spontana pobuda ter decentralizirana samoorganizacija slabita možnosti zmage nad nasprotniki, kar

¹⁷ Smrt Carla Giulianija v Genovi julija 2001 je samo en primer. Žal jih je po svetu na tisoče.

zahteva centralizirano in vojaško disciplinirano delovanje. Argument je seveda deloma na mestu, ni pa nujno, da drži v vsakem primeru, medtem ko drži, da je takšna organizacija v vsakem primeru zatrla revolucijo. Primeri, ko elite, ki jih žene koncept avantgardistične reprezentacije, poskušajo ugrabiti množično revolucionarno gibanje multitudine in ga instrumentalizirati v skladu s svojimi ideološkimi izhodišči, niso zgolj stvar preteklosti; zasledili smo jih udeleženci svetovnih in evropskih socialnih forumov, ali pa ob vzponu in zatrtju komune v mehiški Oaxaci leta 2006.¹⁸

Ne glede na sodobno produktivnost spontanega gibanja, množičnost heterogenih subjektivnosti v globalnem odporu, na vztrajne vznike vstaj kljub represiji in vrstam porazov, pa se vendarle postavlja vprašanje *konstitucije* (Hardt in Negri, 2017). Če odpor noče postati zgolj performans občasnih vdorov iz podzemlja identitetnih skupin, nekakšen subkulturni festival, ki v najboljšem primeru skupaj z drugimi reformističnimi skupinami dosega zgolj sindikalistične compromise, potem je treba vzpostaviti vzporeden svet trajnejših odprtih institucij in prostore neposredne demokracije. V tem smislu ideje vodenja, institucionalizacije in reprezentacije niso enake liberalnim ali komunističnim, kjer gre v enem primeru (liberalnem) za marketinško podprt izbor všečnih posameznikov, za katere ne prevzemaš odgovornosti, v drugem (komunističnem) pa kandidate za delegate pred tem skrbno preberejo partijske elite, ki demokracije ne potrebujejo, ker jih je izbrala Zgodovina. Gre vendarle za nedržavno demokracijo, ki ima svoje teoretike na primer v Murrayu Bookchinu (2015), politična praksa pa sega od družbenih uporov in vstaj staroselskih in drugih družbenih gibanj Latinske Amerike (mehiški zapatisti, kmetje brez zemlje v Braziliji, brezposelni delavci v Argentini itn.) do demokratičnega komunalizma Abdullaha Öcalana in boja Kurdov, zlasti v sirski Rožavi (Dirik, 2016).¹⁹ Katastrofe na robu razvitega sveta tam odpirajo več možnosti za rekupe-racijo skupnosti in produkcijo novih družbenosti. Zdi se, da je prihodnost Zahoda v tem pogledu prepuščena pobudi in vzorom na oni strani epistemološkega brezna (de Sousa Santos, 2014). Mogoče bi bilo tudi za rusko revolucijo boljše, da se Lenin ne bi vrnil iz Švice in da bi tedaj slišali še kakšen glas iz Karelije ali Tuve, tako pa je bila dosežek te revolucije predvsem na Zahodu navdahnjena industrializacija kot temelj kapitalističnega razvoja. Tudi Rusija, Kitajska, Indija in Južna Afrika, če na njih gledamo le kot na države, so danes predvsem primeri »uspeha neoliberalne revolucije« in ne socializma. Nekaj drugega je, če pogledamo v podzemlje njihovega družbenega tkiva.

¹⁸ V obeh primerih so bile dejavne zlasti trockistične stranke in intelektualci, ki še vedno poskušajo preigravati »izkušnje« in modele ruske revolucije.

¹⁹ Četudi je v ospredju svetovnega medijskega poročanja njihov boj proti sunitskemu klerofašizmu, radikalni feminizem, komunalna organizacija družbe, zadružništvo in ekologija pa ostanejo praviloma zamolčani. Do izraza pride kvečjemu stara praksa produkcije kolonialističnega orientalizma, kjer skrivnostne plesalke iz Tisoč in ene noči zamenjajo estetizirane podobe bork YPJ, njihove ideje in žrtve pa ostanejo zamolčane.

Ob stoletnici oktobrske revolucije lahko samo ugotovimo, da ji je sledil termidor, ki je zatrl vsakršen poskus ustvarjalne družbene produkcije, kjer moramo danes ta pojem praktično in teoretsko redefinirati in iztrgati večnemu vračanju k isti točki (*revolutio*). Tu pa ni ne načrta ne jasno definiranega institucionaliziranega cilja, lahko le po zapatistično hodimo sprašujoči (*preguntando caminamos*) in:

Šele ko bodo prevladujoče tematike, percepcije in pogledi na svet v nekem zgodovinskem obdobju začeli izgubljati vsebino in pomene, ko bo družba preplavljena z novimi pogledi, idejami in pojavi, ko bodo emancipacijske prakse bruhale slo po življenju, bo vsakdo zaznal, da obračamo list, da ustvarjamo drugačno družbo. (Gregorčič, 2011: 291)

Literatura

- BAKUNIN, MIHAIL (2006): *A Critique of the German Social Democratic Program 1870*. Dostopno na: <http://libcom.org/library/a-critique-of-the-german-social-democratic-program-bakunin> (1. junij 2017).
- BOOKCHIN, MURRAY (2015): *The Next Revolution. Popular Assemblies and the Promise of Direct Democracy*. London in New York: Verso.
- DELEUZE, GILLES IN MICHEL FOUCAULT (2006): *Intellectuals and Power: A Conversation between Michel Foucault and Gilles Deleuze*. Dostopno na: <https://libcom.org/library/intellectuals-power-a-conversation-between-michel-foucault-and-gilles-deleuze> (1. junij 2017).
- DIRIK, DILAR (2016): Building Democracy without the State. *Roar Magazine* 1(Spring): 32–41.
- GREGORČIČ, MARTA (2011): *Potencia. Samoživost revolucionarnih bojev*. Ljubljana: Založba *cf.
- HERMAN, EDWARD S. IN NOAM CHOMSKY (2002): *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books.
- HOLLOWAY, JOHN (2002): *Spreminjamo svet brez boja za oblast*. Ljubljana: Študentska založba.
- LUXEMBURG, ROSA (1977): Množična stavka, partija in sindikati. V *Izbrani spisi*, A. Bibič (ur.), 307–397. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- MARCUSE, HERBERT (1970): *An Essay on Liberation*. Boston: Beacon Press.
- SOLNIT, REBECCA (2010): *A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities that Arise in Disaster*. London: Penguin Books.
- SOUSA SANTOS, BOAVENTURA (2014): *Epistemologies of the South. Justice against Epistemicide*. Boulder in London: Paradigm Publishers.
- WITTGENSTEIN, LUDWIG (1976): *Logično filozofski traktat*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ZADNIKAR, DARIJ (2009): Adorno and Post-Vanguardism. V *Negativity and Revolution: Adorno and Political Activism*, J. Holloway, F. Matamoros in S. Tischler (ur.), 79–94. London: Pluto Press.